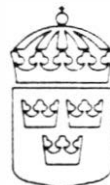

Motion till riksdagen

1989/90:Fi511

av Lars Norberg m.fl. (mp)

Statliga monopol

Mot.
1989/90
Fi511 – 520

Bakgrund

Det är välbekant att varje företagare – praktiskt taget – gärna ser att hans företag blir det enda inom branschen. Marknadsekonomi skall i teorin förhindra detta. Vi vet att marknadsekonomi inte alltid förmår det. Det är som i blomrabatten, vissa arter är så livskraftiga att de effektivt förhindrar konkurrenter att spira om människan inte lägger sig i konkurrensen.

Dessa tendenser förstärks när företagen utvecklar sig till transnationella eller multinationella giganter. Därför har också i industriländerna skapats kontrollorgan, som för en ojämn kamp för att förhindra monopol.

Emellertid finns det åtskilliga områden där det är uppenbart att det är mycket svårt att upprätthålla monopol, och där konkurrens skulle vara ett oförsvarligt nationalekonomiskt slöseri. Typexemplet är järnvägen. Att ha två eller flera parallella spår för konkurrerande företag vore en orimlighet. Det finns många sådana exempel på "naturliga monopol". Det allmänna telefonnätet, lokala kabel-TV-nät, vatten- och avloppsnät, eldistribution, fjärrvärme, vattenkraftverk, posthantering (i varje fall i glesbygd).

Staten har blivit medveten om detta, därför har man etablerat statliga monopol på områden där naturliga monopol föreligger för att förhindra att monopolföretaget gör orimliga vinster på folkets bekostnad och för att låta de vinster som görs återgå till medborgarna. Formen för detta har varit att etablera statliga och kommunala affärsverk. En annan bakgrund till detta är samhällets vilja att samma tekniska service skall komma alla medborgare till del. Detta har betraktats som ett rättvisekrav och det har betytt att viss service har upprätthållits som inte har varit ekonomiskt självbärande. Man har dessutom exempelvis insett att även om postdistributionen i glesbygd går med förlust, så skulle det vara en förlust för tätortsbon att inte kunna skriva brev till landsbygden, varför överskott av tätortsverksamheten bör komma glesbygden till del.

Problem

Det senaste årtiondet tycks denna principiella syn ha råkat i glömska. Både statliga och kommunala affärsverk sneglar med viss avund på de privata aktiebolagen med deras större frihet från regleringar uppifrån. I diverse sammanhang förklarar exempelvis både televerket och posten att deras huvuduppgift är att vara konkurrensmässiga på marknaden. De förnekar då att en

av deras huvuduppgifter i stället är att fungera där marknaden inte fungerar.

Tendensen har varit att man mer intresserat sig för de konkurrensutsatta delarna av verksamheten och försummat monopoldelen. Man har med viss förtjusning sökt överföra konkurrensutsatta delar till aktiebolagsform och tvekar inte att begära att även monopolbetonade delar av verksamheten skall bli aktiebolag. Jag avstår från att rada upp exempel, den vakne iakttagaren vet redan detta.

Det akuta problemet i dag synes vara att återföra affärsverken till ordningen. De har ett annat och mer vittförgrenat ansvar än aktiebolag som konkurrerar på en fri marknad.

Inom de stora statliga verksamhetsområdena finns i dag en blandning av monopolverksamheter och konkurrensutsatta verksamheter, det finns en blandning av aktiebolagsform och affärsverksform som är förvirrande och skadlig. Det finns generellt bland cheferna inom verksamheterna en stor preferens för aktiebolagsformen, vilken motiveras med att den är smidig och effektiv. Tyvärr är den också befriad från den insyn som bör vara ett villkor för att ett monopol skall kunna accepteras. Att det kan finnas andra och sämre motiv för cheferna att vilja minska insynen från allmänheten är dessvärre inte osannolikt.

Miljöpartiet har flera gånger ifrågasatt meningen med att staten i aktiebolagsform bedriver verksamhet inom konkurrensutsatta sektorer. Sådana verksamheter borde i varje fall hållas väl skilda från de monopolistiska.

Utredning och städning

Det är i hög grad motiverat att tillsätta en utredning som kartlägger det reella läget i första hand inom affärsverken men också inom annan statlig och kommunal sektor som bedrivs under monopol eller monopolliknande förhållanden.

Vidare bör det klarläggas av vad kravet på lika service till alla medborgare från monopolens sida skall innebära i praktiken.

Slutligen bör utredningen utmyнна i ett förslag till städning så att det skapas klara rågångar mellan monopolverksamhet och konkurrensverksamhet inom statliga affärsverk och aktiebolag.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en statlig, parlamentarisk utredning beträffande offentliga monopol bör tillsättas i enlighet med vad som anförts i motionen.

Stockholm den 24 januari 1990

Lars Norberg (mp)

Elisabet Franzén (mp)

Krister Skånberg (mp)